

PÉCS

TANÖSVÉNY

Bevezető

A Nemzeti Tehetség Ösztöndíj keretében jöhettek létre 2022-2023 folyamán ezek a speciális tanösvények, amelyek világörökségi helyszínekhez kapcsolódnak. Ezek a tanösvények nem helyszíneken érhetőek el, hanem bárhol ingyenesen elérhetőek és pdf formátumban letölthetőek a honlapról, amely remek tanári segédanyag lehet egy-egy tanulmányi kirándulás során. Az általános ismereteket inkább a tanösvény bevezetői tartalmazzák, az egyes állomásokhoz kapcsolódó érdekességeket úgy igyekeztem összeállítani, hogy azok javarészt egy 21. századi diák érdeklődését is felkelthessék, e tekintetben idegenvezetőként, múzeumvezetőként, szerzett tapasztalataimra alapozva.

Világörökségi helyszínenként változó, hogy a tanösvények állomásaihoz kapcsolódó helyszínek mennyire kötöttek és hogy a világörökségi helyszín mennyiben része a ténylegesen bejárható adott útvonalnak vagy állomásnak, de tematikailag minden esetben ehhez kötődnek. A Pécs tanösvény érdekessége, hogy alapvetően egy bejárható útvonalra épülnek fel állomásai. Azonban nem a főtéri török épület, hanem a kicsit kieső, alternatív, látogatható épületet válogattam be.

A Pécshez tartozó kalandjátékot *A köddé vált szamár* címen töltheti le, amelyet 4-5 fős csapatokban ajánlunk megoldani a pécsi állatkert területén. A kalandjáték könnyedén bejárható, nem kell feltétlenül a feladatlap szerinti sorrendben megoldani a kérdéseket, így az állatkerten belül, a szabadidős tevékenység részeként is lejátszható játék nem köt egy konkrét útvonalhoz. A játékidő körülbelül 45-60 perc. A játék megoldása: AKVÁRIUM

A tanösvények bevezetője két részből áll. Jelen oldalból, ami egy gyakorlati útmutató, és minimálisan eltérő információkat tartalmaz, mint például azt, hogy mi az adott tanösvényhez tartozó kalandjáték címe. Emellett a bevezető része egy tartalmi, általános összefoglaló ismertető a Világörökségi Helyszínhez kötődően. Ennek az utolsó információegysége a piros színű sávban mindig korábbi, ma is működő, más tanösvényekhez kapcsolódó rövid ajánló olvasható.

Amennyiben használja a tanösvények anyagához kapcsolódó *Pécs kvíz*-t, figyeljen arra, hogy mindenképp ossza meg a tanösvények anyagában kiemelt információkat, hiszen ezekre kérdeznek rá a feladatok. Amíg a kalandjáték további ismeretek szerzésére, a környezet felfedezésére, a látható és olvasható információk játékos értelmezésére szolgál és jelen esetben egyáltalán nem esik egybe a tanösvény anyagával, addig a kvíz a tanösvényen elhangzott információkra épít, azokat kérdezi vissza.

Az egyes állomásokhoz tartozó, sötétkék háttérrel, kérdőjellel ellátott részben feltett, kifejtős/kreatív/böngészős kérdések találhatóak. Amennyiben a program részévé teszi, akkor a kérdéseket akár az egész osztálynak is felteheti, de lehet kiscsoportos vagy egyéni feladat is, amelyet akár helyben, akár a kirándulást követő tanórán beszélnek meg. Online kutatómunka engedélyezett, nem tartozik hozzá feladatlap.

Az egyes állomásokhoz tartozó piros részek olyan játékos feladatokat tartalmaznak, amelyeknél a diákoknak meg kell tippelniük a választ - ami jellemzően egy szám - segítség nélkül. Amennyiben a program részévé teszi, akkor a kérdéseket akár az egész osztálynak is felteheti, de lehet kiscsoportos vagy egyéni feladat is. Egyes kérdések miatt kizárólag helyben oldható meg. A feladat típushoz nem tartozik külön feladatlap.

PÉCS TANÖSVÉNY

Bevezető

Sopianaes – a római kori Pécs – története a 2. századig nyúlik vissza, amikor a Mecsek hegység déli lábánál az itt haladó észak-dél irányú kereskedelmi utak találkozásánál egy kedvező fekvésű és éghajlati adottságú, de nem túlságosan városias jellegű település alakult ki. A korai kis település a 3. század végén már városiasabb külsőt öltött és időközben városi rangra is emelkedett. A 3. század legvégén már a négy részre osztott Pannonia provincia Valeria nevű tartományának központja, közigazgatási székhelye, ahonnan a helytartó, a praeses irányította a provincia ügyeit.

Pécs város római kori elődje, Sopianaes késő római ókeresztény temetője 2000-ben került fel az UNESCO világörökségi listájára. A feltárt leletegyüttes építészetében és falfestészetében rendkívül sokoldalúan és összetetten szemlélteti a Római Birodalom északi és nyugati provinciáinak korakeresztény temetkezési építészetét és művészetét. A magyarországi világörökségi helyszínek közül a pécsi ókeresztény temető kultúrtörténeti kategóriában nyert felvételt az UNESCO világörökségi listájára. Pécs 1998-ban elnyerte az UNESCO Városok a békéért-díját, amit a kisebbségi kultúrák ápolása, valamint a délszláv háború menekültjei iránt tanúsított toleráns hozzáállása miatt adományoztak a városnak.

A püspökséget 1009-ben Szent István király, az ország első egyetemét 1367-ben Nagy Lajos király alapította a városban. V. Orbán pápa Viterbóban kelt oklevele azonban kikötötte, hogy a képzés ott a jövőben három – orvosi, jogi, filozófiai – karon indulhat majd meg. Mivel az első – bolognai mintára megszervezett – magyar egyetemen nem volt teológiai fakultás, így azt a korban nem tekintették universitasnak, hanem „csak” a studium generale elnevezés illette meg. Szívesen tartózkodott a városban Mátyás király és fia, Corvin János herceg is. 1459-ben Janus Pannonius humanista költő lett Pécs püspöke, aki tovább erősítette a város kulturális jellegét.

A **Tettye** Pécs városának egyik legfestőibb tája parkkal, romokkal, barlanggal és arborétummal. A **Tettyei Mésztufabarlang** több mint százötven évvel ezelőtt, 1906-ban föld alatti **Pokol kapujaként ismert vidámparkként** működött, ahol sárkányokkal ijesztgették a látogatókat. Egy legenda szerint élt Orfűn egy **sárkány**, aki, ha nem a barlangjában volt, rabolt és fosztogatott, az ott élők félték tőle. Egy napon hatalmas vihar támadt, megmozdultak a Mecsek sziklái és egy óriási sziklatömb begördült a sárkány barlangja elé. A sárkány bent rekedt és hatalmas morgásba kezdett, amit a környékeliek is meghallottak. Soha többé nem tudott kijönni, örökre a Mecsek barlangjaiban rekedt.

A Victor Vasarely Múzeum Pécs egyik legjelentősebb múzeuma. Victor Vasarely (Vásárhelyi Győző, 1906-1997) világhírű művész több művét Pécsnek adományozta, múzeuma 1976-ban nyílt meg a házban, ahol élete első éveit töltötte. Láthatók itt a nemzetközi geometrikus, kinetikus, koncept művészet más alkotóinak munkái is. Csontváry Múzeum Csontváry Kosztka Tivadar (1853-1919) munkásságát mutatja be Pécs belvárosában, a pécsi székesegyház és a világörökséghez tartozó ókeresztény sírkamrák közvetlen közelségében.

A pécsi **Barbakán** egy gótikus stílusú barbakán, azaz előretolt kapuerőd, amely Pécs városának egyik szimbóluma, a belvárost körülvevő középkori várfal északnyugati sarkánál. A 15. századi kör alaprajzú **bástya** a hajdani püspökvár falrendszerének része volt. A történészek Kinizsi Pál hadvezér Pécsért tartózkodásához kötik a Barbakán megépülését. A lőrészekkel tagolt magas várfal nyugati sarkán elhelyezkedő építmény tetejéről páratlan kilátás nyílik a belvárosra

A kiseréti tanösvény a Pécs belterületéhez tartozó Dömörkaputól, a kisvasúthoz közeli pontról indul. Az útvonal a piros sáv turistajelzésen halad. A kényelmes, kb. 1,5 km-es sétával végigjárható rendkívül érdekes tanösvény a megszokott táblák mellett interaktív elemeket is kínál. A tájékoztató táblák segítségével megismerkedhetünk a mecseki erdők jellemző lágyszárú növényfajaival, fáival, cserjéivel is, a leggyakrabban előforduló madárfajokkal, kisemlősökkel és az erdei nagyvadfajokkal, nyomokkal és egyéb beazonosításukra alkalmas hátrahagyott jelekkel. Megtudhatjuk, hogy mi a feladatuk az erdészeknek, hogy lesz a csemetéből idős fa és hogy milyen sokoldalúan hasznosítható a kitermelt faanyag az ember számára.

PÉCS

TANÖSVÉNY

1. állomás

Szent sírok a föld alatt

Az ókereszténység első korszaka – az illegalitás éveit, amikor a császárok kegyétől függően hol gyakorolhatták vallásukat, hol pedig bujkálniuk kellett – Pannoniában nem hagyott erős nyomot. Az első két évszázadban legalábbis biztosan nem. A temetők képe valószínűleg a hagyományosan a birodalomszerte elterjedt szokásokat tükrözte: hamvasztás, sírkőállítás, pogány sírmellékletek. Sopianae e korai időszakból való temetőjét sajnos még nem sikerült megtalálni, a szórványos lelőhelyek alapján legfeljebb csak sejteni lehet, hogy a Ferencesek utcája környékén lehetett. Itt bukkantak fel ugyanis nagyobb számban sírkőtöredékek és néhány hamvasztásos sír.

Sopianae városának 4. századi ókeresztény közössége jelentős számú sírépítményt (kápolnát, sírkamrát, épített sírokat) emelt egykori temetőjében. Az ókeresztény temetői emlékegyüttes nagysága és gazdagsága a legjelentősebb az Olaszországon kívüli nekropoliszok emlékegyüttesében. A város és a temető területén is 200 éve folynak régészeti kutatások. A város nagy kiterjedésű temetője a Mecsek hegység déli lejtőin helyezkedik el a római kori lakott településtől északra. A 4. századra jellemző, hogy a temetők gyakran a településeken kívül, de azokhoz nagyon közel alakultak ki.

A sírkamrák falain az ókeresztény szimbólumok (Krisztus-monogram, galamb, a korsó és a pohár) mellett található bibliai jelenetek (Péter és Pál apostolok, Ádám és Éva, Dániel próféta az oroszlánok barlangjában, a háromkirályok, Jónás jelenete, Mária és a gyermek Jézus) közeli analógiái Róma város katakombáiból ismertek. A kancsó és pohár a halotti tor vagy az eucharisztia (oltáriszentség) szimbóluma lehet, a több helyen is feltűnő Krisztus-monogram Krisztus személyes jelenlétére utal és gyakran a sírokból előkerült ékszereken, gyűrűkön, fülbevalókon is megjelenik. **A pécsi emlékek építészetileg abban térnek el a Balkánon és más európai provinciákban talált hasonló épületektől, hogy a sopianaei temetőépületek között kétszinteseket is találunk**, amelyeket kettős feladat ellátására emeltek: egyszerre voltak temetkezési helyek (sírkamra-cubiculum) és szertartások céljára szolgáló kápolnák (memoria). A sopianaei temető területén eddig feltárt sírkamrák, kápolnák, mauzóleum olyan együttest alkotnak, amelynek egyedi építészeti megjelenése és ugyancsak egyedi, bibliai gyökerekből táplálkozó falfestészete egy napjainkra is kiható kultúráról és civilizációról tanúskodik.

A mauzóleum északi falán megmaradt freskósorozaton gyakori korabeli ókeresztény ikonográfiák találhatók (Ádám és Éva bűnbeesése, majd Dániel próféta az oroszlánok vermében, végül és az életfa motívuma). Ezek igyekeznek a földi lét gyarlóságára irányítani a figyelmet. A keleti falon Krisztus szimbólumát, a görög khí és ró (X és P) betűk ligatúrájából álló krisztogram van. Feltételezhető, hogy a mauzóleumban eltemetett személy jelentős lehetett, esetleg valamelyik utolsó keresztényüldözés idején szenvedhetett vértanúhalált. Erre utal az északi fal utolsó ábrázolása, az életfa, amely legyőzi a halált, és az élet és halál szakadatlan körforgása helyett az örök életet biztosítja. A mauzóleum keleti fala ábrázolja a Paradicsomba való belépést. A testet rejtő szarkofág nem a sírkamra tengelyében, hanem attól délre, mintegy a sírkamra keleti falán szereplő Krisztus bal oldalán helyezték el. A jobb oldal a „lélek”, a bal pedig a „test” oldala volt. A lélek és test manicheista tanai a 4. század második felében gyakran igencsak mélyen hatottak. Nem ismeretes az a tény azonban, hogy a szíriai eredetű manicheizmus mennyire terjedt el a dunai provinciákban.

A szarkofág sirmiumi készítésű (de félkész) faragásai nem valószínű, hogy keresztény alkotás. Jelentős a **szarkofág** akroterionjait **díszítő maszkok** szimbolikája, amelyben a halál antik eredetű szimbolikája egyszerűen tovább él a keresztény vallásosság mellett. Egyes tudósok szerint a maszkok inkább színházi maszkok, amelyek egyrészt a **Dionüszosz-kultuszra**, másrészt egy késő-platonikus mítoszra utalhatnak.

A keresztényüldözések idején az életben maradtaknak valószínűleg sok mártír hamvait sikerült megszerezniük és hitüknek megfelelő módon eltemetniük. Úgy tűnik, hogy e maradványok néha fontosabbakká váltak, mint életükben maguk a leendő mártírok. A mártírsírokkal együtt jelenhettek meg tömegesen az egyszerű keresztény sírok is, amelyek a 3. századi, keleti eredetű rítusváltásnak köszönhetően immáron csontvázas (nem hamvasztásos), nyeregvetős téglasírok voltak. Bár a kereszténység eszméi szerint a halál után nem a test, hanem a lélek élt tovább, régi hagyományok nyomán a régészet szerencséjére az ókeresztények még tettek mellékleteket a halott mellé a sírba. E tárgyak főleg ruhatartozékok, személyes dolgok és pénzérmék voltak.

PÉCS

TANÖSVÉNY

2. állomás

Táncoló dervisek

A XVI. században épült Jakoválból származó Hasszán pasa dzsámija A templom négyzet alaprajzú, kupolája nyolcszögletű.

Az 1700-as évek elején keresztény kápolnává alakították át. Műemléki helyreállítása 1955-ben kezdődött, 1975-ben nyílt meg benne a török kormány ajándékával berendezett mohamedán imahely.

Belépve az épületbe, szembetűnik a közép falon lévő mihráb-fülke, lépcsős sztalaktit boltozatával. A falakon és a kupolán gazdagon festett növényi díszítések és Korán-idézetek láthatók. A kupola körbefutó díszítésének fehér és vörös csíkozása a fennmaradt eredeti részletek után készült rekonstrukció. A kupolába és a falakba helyezett, nyílásukkal kifelé néző cserépkorsók, amelyek a jó akusztikát biztosították. A padlózatot mecseki kövekkel burkolták, a ma látható padló a feltárt maradványok alapján készült. A dzsámi 2010 májusától megújult kiállítással és megszépült környezetben fogadja a látogatókat.

Dervis, persa szó, a. m. az ajtó mellett tartózkodó, azaz koldus; így nevezik az iszlámban a világ javairól lemondó, aszketikus életmódu embereket, kik annak dacára, hogy az iszlám tana a remete és szerzetes életet kerekén visszautasítja, már e vallás fejlődésének régi korszakában jelentkeznek mint a mohamedán élet aszketikus irányának képviselői. Ezek a 12. században keletkezett rendek a zene és a tánc segítségével igyekeznek közelebb kerülni Allahhoz. A tanaik miatt több ortodox iszlám országban üldözik őket, míg Egyiptomban turista látványossággá váltak. Táncukat ma már más vallások, sőt ateisták is használják aktív meditációként.

A dzsámi kertjében található **sírhelyek turbánban végződő kőszlopok.** Minden török a nagyvilágban hazai anyagból készült turbánt takart, aminek akkorának kellett lennie, hogy **halotti lepelnek** is jó legyen. Így bárhol éri a halál, valami anyaföldről származó veszi majd körbe testét. nagyobb török sírhelyeket türbének nevezik, a budai Gül baba türbéje mellett Idris baba türbéje ismert jövendőmondó, gyógyító füves ember lehetett. Igazi csoda, hogy a türbe megmaradt, ugyanis hosszú ideig lőporraktárnak használták, A nyolcszög alaprajzú, kupolás sírhely 1591-ben épült.

A szertartás Mohamed próféta dicséretével kezdődik, ezt követi a dob, amely Istennek az univerzum teremtésére vonatkozó parancsát jelzi „legyen”. Ezután a nádsíp fátyolos hangú improvizációja jeleníti meg, amint lelket lehel az univerzumba. Ezt követően a résztvevők kezükkel egyet a földre csapnak, jelezve, hogy Isten megteremtette és léttel töltötte meg az Univerzumot. Ezután a dervisek köszöntik egymást és méltóságteljesen körbevonulnak a színpadon, az óramutató járásával ellentétes irányba, majd levetik fekete köpenyüket. A dervisek ruhája is szimbolikus jelentést, hordoz, a lefelszerű köpeny (tannura) a saját halotti leplét, a mellény az egót, a csúcsos sapka (szikka) pedig saját sírkövét szimbolizálja. A tér jobboldali része a Külső Univerzumot, a baloldali része a Belső Univerzumot jelképezi.

A dervisek ezután forogni kezdenek, saját tengelyük és a kör középpontja körül, hasonlóképpen ahhoz, ahogyan a bolygók forognak saját tengelyük és a Nap körül. Forgás közben a jobb tenyerük fölfelé, a bal lefelé néz, jelezve, hogy megkaptuk az igazságot és továbbadjuk a közösségnek. A rituális forgás, a szema négy részből áll, amelyek az ember szolgálai mivoltának felismerését, Isten nagysága előtti tiszteletadást, a szeretetet és a teremtés céljának megértését szimbolizálják. A szertartás a sheikh imájával fejeződik be. A szema magát az Univerzumot jeleníti meg, melyben az atomokat alkotó legkisebb részekről a legnagyobb csillagokig minden mozgásban, forgásban van. A dervisek tudatosan vesznek részt ebben a végtelen forgásban.

A rituális forgás Mevlana Dzselaleddin Rúmi perzsa filozófus és teológushoz kötődik, aki a mai Afganisztánban született és élete nagy részében a törökországi Konya városában élt. Halála után az ő követői alapították a Mevlevi rendet, a forgás Istenre való emlékezés az ő híres szertartásuk, gyakorlatuk. A rituális forgás úgy született, hogy Rumi egyszer, a piactéren hallgatván, amint az ötvösök kalapácsütésekkel alakítják az aranyat, a kalapácsütések ritmusában azt az ismétlődő mondatot hallotta, hogy "la elaha ella'llah", nincs más, aki érdemes lenne az imádatra, egyedül Isten. A szema lényege, a keringő, forgó dervisek által átélt különös élmények azonban nem láthatóak. A szema igazi célja egy rituális extázis létrehozása, amely során „kapcsolat jön létre a világ elméje és a dervis elméje között”. A lényeg az én feloldódása és a mindenséggel való egység átélése.

Mi az iszlám öt parancsa
mennyiben más, mint a keresztény
10 parancsolat?

Tippeld meg, hogy hány méter magas a minaret tornya!

PÉCS

TANÖSVÉNY

3. állomás

Török fürdők

Az életben tartó és a testi-lelki piszoktól megszabadító víz tisztelete generációk és évszázadok örökségeként azokra az oszmán törökökre is átszállt, akik szelídebb éghajlat alatt születtek. Ahogy az araboknál, úgy náluk is istennek tetsző, kegyes cselekedetnek számított, ha valaki vizet juttatott embertársainak. Az Allah jóindulatát kiérdemelni akaró szegények vízestömlővel és pohárral járták az utcákat és inni adtak a járókelőknek.

A vallási előírás csak folyóvízben engedte a fürdést, ezért a termálfürdők medencéjében állandóan cserélődött a víz, a falaknál mindkét típusú fürdőben falikutakból csorgott kisebb mosdómedencékbe. A nagyteremben folyt a masszírozás és dögönyözés is. Az egyes helyiségekhez kisebb fürkék csatlakoztak, amelyekben az előkelőbb vendégek félrevonulva öltözködtek és fürödtek, és itt lehetett elvégezni a test előírt szőrtelenítését is.

Az épületegyüttes láthatatlan, de nélkülözhetetlen tartozéka a vízvezeték és a fűtőberendezés. A termálfürdőkbe agyagcsöveken vezették a hőforrások vizét, amely a vízellátás mellett egyben a fűtést is biztosította. A gőzfürdőben ezt kazánal oldották meg.

A fürdőket általában déli váltással használták férfiak és nők, de voltak két részből álló ikerfürdők is a két nem egyidejű kiszolgálására. **Legtöbbször a pénteki nagy istentiszteletet megelőző napon** keresték fel a fürdőket, de soha nem kellett attól tartani, hogy látogatók hiányában értelmetlenné válik folyamatos üzemeltetésük. **Csütörtökön a legfeltékenyebb férjnek is el kellett ide engednie asszonyát.**

A török Memi Pasa fürdőhelye a 16. század második felében épülhetett és nagy valószínűséggel, 100 évvel korábban még álltak a falai, amelyen kupola díszelgett. A néhai fürdő nem csupán a tisztálkodás lehetőségét biztosította, hanem a társadalmi élet igen fontos helyszíne volt, és kedveltségét mi sem bizonyítja jobban, mint a néha ugyan túlzásokba eső Evlia Cselebi (1611-1687) török világotutazó és történetíró írása, aki 1660 és 1664 között járt Pécs városában. Így szól az írás: „Memi pasa dzsámija közelében van Memi pasa fürdője, kellemes szép épületű meleg fürdő, melynek fürdőszolgái, mint a nap, olyan tenyerűek...”. Eszerint a történetírót finoman gyúrták meg...

"Természetes e szerint, hogy nincs török kis falu, melyben egy fürdő nem volna. Constantinápolyban nyilvános van legalább 450, közüle igen sok ingyen fürdő, némely kizárólag a nőké, legtöbb közös a két nemmel, de úgy, hogy mind a férfiak, mind a nők számára bizonyos napok vagy bizonyos órák vannak kijelölve. (...) Levetkőzvéen a vendég, mellé egy szolga adatik, ki neki két színes pamutlepedőt nyújt át, mellyel magát betakarja, s lábára fapapucsot öltvén, így megy be az első terembe, mely hűsnek neveztetik, ámbár hőmérséklete legalább 35 Reaumur foknyi. Itt mintegy tíz percig marad, mely elég arra, hogy izzadásba jöjjön. (...) A hőség azonban bár nagyobb, nem oly kellemetlen mint az orosz fürdőkben, mert itt nem a katlanból jön be ropogva a fojtó gőz, mint ezekben, hanem a márványpadló alulról fűtetik, ezért szükséges a fapapucs, s a kövön folydogáló víz az, mi könnyű meleg gőzzé válik, mi oly átlátszó, hogy sem látni nem gátol meg, sem a mellet nem nyomja. Az elég durva taglalás után a vendég fölkél, s egyik forrás mellé egy faszámolyra leül, s egy réztállal kívánata szerint melegebb vagy mérsékeltebb vegyítékű vízzel tetőtől talpig többször végigöntetik. Kipihenvén magát, mert bizony szüksége van rá, a szolga szőrkefével erősen s ügyesen megkeféli, s az európai, ki magát tisztának hitte, csodálkozva szemléli, mi sok és mi vastag tésztazerű anyag vonatik le bőréről. (...) Ekkor a vendég a hűs terembe vitetik, hol három száraz lepedőt adnak rá, fejét, mellét, ágyékát gondosan beburkolván, s midőn az izzadás szűnni kezd, a szolga az öltöző szobába kíséri, hol jól betakarva, tiszta ágyba fekvén le, még egyszer jön izzadásba, de ez már kellemes és nem tartós. E pihenő lomhálkodás, e bágyadozó fekvés, e fáradság s megújulás együtt, a röstségnek e gyönyöre, ez érzése a lankadásnak, mely múlik, és közelsége az erőnek, mely visszatér, ez valami kimondhatlanul kellemes érzés, s a török ha valahol, itt adja át magát, kávészörpölés, dohányillat és serbet-iddogálás közt, amaz érzéki boldogságnak, mi nem egyéb, mint boldog merengés a puha nyugalom álom-ölében."

Szemere Bertalan

Milyen török korabeli fürdők vannak Magyarországon más vidéki városokban?

Tippeld meg, hogy mi volt előbb: templom vagy fürdő!

templom

PÉCS

TANÖSVÉNY

4. állomás

Vendégségben a Balkán kapujában

A **török teát** kis méretű, **tulipán alakú üveg pohárban** szolgálják fel, melynek nincs füle. Ezért óvatosan kell a poharat megfogni. A törökök úgy tartják, minél vékonyabb az üveg fala, annál jobb, mert a vastagabb üveg lehűti a teát. Török teát csak forrón, melegen lehet fogyasztani. Kis mennyiség fér a pohárba, illetlenség sokáig ülni felette. Arra mindenképp készüljünk fel, hogy vendéglátónk azonnal utána fogja tölteni üres poharunkat, és ezt szeretné minél többször megtenni. Általában Cukorral isszák, egyéb ízesítőt nem használnak. Sem méz, sem citrom nem jöhet szóba.

2-3 pohár pohár után finoman jelezni tudjuk, hogy nem kérünk több teát. A kanalat tegyük bele a pohárba, vagy tegyük keresztbe a pohár tetejére. Illetve oldalra is fordíthatjuk az üres 'tulipánt'. Vendéglátóink tudni fogják, hogy tisztelettel köszönjük az ízletes itókát. Soha ne fordítsuk fejre a poharat, mert az azt jelenti, hogy nem ízlett a tea, ez nagy sértés a háznak.

A Törökméz

Hozzávalók: 1 tojás fehérje, 18 dkg méz, 30 dkg mandula, 30 dkg cukor, 2 ek langyos víz

A cukrot elkeverem a vízzel, azután egy lábosban a mézzel együtt addig főzöm, amíg el nem olvad. Ha eltűntek a cukorszemcsék, még jó tíz percig forralom takaréklángon, majd hagyom hűlni. Ezalatt felaprítom a mandulát, és egy serpenyőben megpirítom. Azután jó kemény habbá verem a tojásfehérjét, majd óvatosan hozzákeverem a mézes masszát. Azután egy tepsit kibélelek két réteg sütőpapírral, beleöntöm a mézet, a tetejére szórom a mandulát, és egy éjszakára a hűtőbe teszem. Másnap már simán vágható nedves késsel!

A **török paradicsom** burgonyafélék családjába tartozó zöldség valójában Kelet-Indiából került hozzánk, ahol már évezredek óta termesztik, és hihetetlen sokféle méretben és színváltozatban előfordul. A **padlizsán** szó az arab badinjan névből származik, Európába az ő közvetítésükkel került. Először a spanyolok termesztették, majd az olaszok és franciák is rákaptak. Hozzánk a török hódoltság alatt jutott el, mint neve - törökparadicsom - is mutatja. A tojásgyümölcs elnevezés a 18. századi jóval kisebb és fehér, illetve sárgás termésekre utal, és az angolszászoktól vettük át, akiknél a padlizsán „eggplant” néven fut.

A Hátra van még a fekete leves

(O. Nagy Gábor: Mi fán terem?, Gondolat Kiadó, Budapest, 1988. 335-336. o.)

E szólás eredetével kapcsolatban a legtöbb ember Török Bálint elfogatásának Arany János költeményéből ismert történetére gondol:

Hosszas ebéd a török szultáné,

Hátra van még a fekete kávé;

Török Bálint tétova tekintget:

Szirmay Antal 1804-ben és 1807-ben megjelent, korában igen népszerű történeti anekdota- és szólásmondás-gyűjteménye ugyanis valóságos élő hagyománnyá tette a következő mendemondát: A török fogságba akar ejteni egy nagyhatalmú magyar urat. Színlelt barátsággal ebédre hívja, s mikor a magyar úr rosszat sejtve távozni készül, azzal marasztalja, hogyott hátra van még a fekete leves". Erre előteremnek a török katonák, megkötözik, és fogságba vetik a törbe csalt vendéget. Szirmay könyve Thököly Imre Nagyváradon történt elfogatásához (1684), Arany verse Török Bálint fogságba eséséhez (1541), a régebbi erdélyi köztudat pedig Majláth István vajda rabságba vetéséhez kapcsolja ezt az anekdotát. Történelmi kútfőkben azonban semmi nyoma sincs annak, hogy szólásunk valóban ilyenféle történelmi eseménnyel volna kapcsolatban. Thököly elfogatásához már csak azért sem fűződhet a szólás keletkezése - noha a történeti anekdota legrégebbi forrása, Szirmay műve ehhez kapcsolja -, mert szólásunkra már Thököly fogságba esése időpontjánál huszonhárom évvel régebből, 1661-ből is van adatunk. Forgách Ádám írja 1661. október 7-én Pozsonyból: minthogy én legkevesebb adósságnak tartom az Poratka-pénzt, az várasnak hátra van az fekete leves". Az újabb nyelvtudományi kutatás kiderítette, hogy a szólás a régi magyar szakácsmesterség nyelvéből származik. A fekete leves sohasem jelentett fekete kávé, amint azt Arany verse nyomán sokan gondolják, hanem régebben azt a rendszerint az étkezés végén feltálalt fekete színű mártásfélét értették rajta, mely fekete színét a beletört főtt vértől kapta. Régi szakácskönyveink tanúsága szerint elegendő vér híján olykor borba áztatott pirított kenyér vagy szitán áttört, főtt szilvabél festette feketére ezt a levet.

Milyen húsból készült török ételek vannak?

Tippeld meg, hogy átlagosan hány kocka cukor kerül a török teába! 2 db

PÉCS

TANÖSVÉNY

5. állomás

Legendás Zsolnay – Zsolnay legendák

A Zsolnay-kút Pécs egyik leghíresebb kútja a Széchenyi tér déli részén. Zsolnay Vilmos emlékére fia, Zsolnay Miklós 1908-ban felajánlotta, hogy díszkutat ajándékozzon a városnak. A kút elkészítésével 1909-ben Pilch Andort bízták meg, amely 1912-ben készült el a Zsolnay Gyárban. A kutat azonban nem tudták felállítani az első világháború és elhelyezési gondok miatt, így 18 éven át egy raktárépületben tárolták. 1930-ban állították fel végül az irgalmas rendiek temploma előtti téren arra a helyre, ahol a törökök idején az ún. „kádi csorgója” állt. A kút kávjának peremén a következő felirat olvasható: „Zsolnay Vilmos emlékkútja legyen örök szemtanúja Pécs város virulásának lakói boldogságának”.

Valószínűleg Barbie-baba keze is jócskán benne van abban, hogy ma milyen asszociációkat idéz fel bennünk a rózsaszín árnyalat, és talán a legritkább esetben jutnak elsőként eszünkbe **pink porcelánok**. 1880-tól több évtizeden át gyártott mindennapos használatra szánt tárgyak színe ez a Zsolnay világában is, amelyeket végtelen gazdag árnyalataiban borít be ez a különleges színű máz.

A "roseus" megnevezést ókori római természetleírásokban Lucretiusnál olvashatjuk először, a vöröses árnyalatú hajnalpír leírásánál. A német nyelvterületen a 14. században már használt "pinken" kifejezés nemcsak a virág színére, hanem annak növekedésére (fodrosodására) is vonatkozott. A 18. századi francia árvaházakban az árnyalatot kisgyerekek nemek szerinti megkülönböztetésére használták: a rózsaszín a lányoké, amíg a kékes szín a fiúké volt. Amerikában az 1868-ban megjelent Louisa Alcott Mae: Little Women című regényének hatására végképpen a leányok „alapszínévé” vált a rózsaszín annak ellenére, hogy 1918-tól az 1940-es évekig megfordult a helyzet. E pálfordulás magyarázata is érdekes: a rózsaszínt markánsabbnak tartották, ezért is feleltették meg a fiús karakternek, a nála finomabb kéket pedig a kecsesebb lány karakternek. Ám a tradíció úgy tűnik, itt is erősebb volt a modernizáló törekvésnél.

A Zsolnay-gyár története 1851-re nyúlik vissza. Ebben az évben vette meg idősebb Zsolnay Miklós az első telket, rajta a tégláégetővel és agyagbányával, miután Ignác fia egy évet töltött Lukafán, hogy elsajátítsa az agyagáruk gyártását. 1853-ban megkezdődött a gyártás a Zsolnay-féle manufaktúrában, a már engedéllyel működő gyárat Zsolnay Miklós 1853. április 25-én íratta át fia, Zsolnay Ignác nevére.

Ignác évekig lelkesen vezette a kis üzemet, ugyanakkor anyagi nehézségei miatt kereskedő öccse, Zsolnay Vilmos (1828-1900) hitelekkel támogatta, majd csendestársként lépett az üzletbe, hogy kisegítse testvérét, de egy év elteltével Ignác elhagyta az országot, így Vilmosra maradt a vállalkozás.

Zsolnay Vilmos (1828-1900) harminchét évesen, képzettség és szaktudás nélkül vette át a kis üzem vezetését 1865-ben. Előtte tanulmányait Bécsben végezte, majd német városokban dolgozott kereskedő segédként. Fiatal korában művészi ambíciókat dédelgetett magában, ügyesen festett és rajzolt, szülei rábeszélésére azonban a kereskedői pályára lépett. Édesanyja, Ballay Teréz volt Zsolnay Vilmos legnagyobb cinkosa, segítségére, akire mindig számíthatott. Rendkívül jó viszonyban voltak; az édesanyja Vilmos bizalmasa és támasza volt.

Vilmosnak nem volt szaktudása, így mások segítségére szorult a kezdeti időszakban: a főként külföldről érkezett munkásoknak lakásokat épített a gyár körüli utcákban a mai Felsővámház, Major, Felső -és Alsóbalokány utcák környékén, illetve a most Boltok Utcája néhány épületében is. Zsolnay Vilmos hamar rájött arra, hogy kis üzemét csak akkor viheti sikerre, ha folyamatosan és nagy léptékben fejleszti. Minden üzleti lépése az üzem fejlesztését volt hivatott segíteni. Szüksége volt anyagi és szellemi tőkére. Képezte magát, hiszen a kerámia ismeretlen terület volt számára. A folyton a laborban szorgoskodó Zsolnay Vilmos, máz- és masszakísérleteiből születik első kerámiatalálmánya, a porcelánfajansz technika, amit használati és dísz tárgyak készítéséhez egyaránt alkalmaztak. A fajansz olyan mázzal dekorált tárgy, amelynek a nedvszívó képessége 5-10%. A porcelán egy 0,5 %-os nedvszívó képességgel bíró anyag, amire festékkel dekoráltak. Zsolnay Vilmos porcelánfajansz találmányának érdekessége abban áll, hogy a korábban létező porcelán technikával előállított testre fajansz technikával dekorált (tehát porcelánt festék helyett mázzal). A tárgy anyagát a mázzal és a rá felrakott színekkel az ún. Scharffeuer, – az igen magas hőfokon történő – égetéssel dolgozták eggyé.

Tippeld meg, hogy A világ első Zsolnay-kerámia aukcióján, 2017-ben mennyiért kelt el az egyik legszebb Zsolnay alkotásként számon tartott elefántfejes virágtartó! 11 millió

Milyen híres magyarországi épületek része a Zsolnay kerámia?

PÉCS

TANÖSVÉNY

6. állomás

Irodalom, zene, színház

Vári Éva, a Pécsi Nemzeti Színház színésznője egykor ikonikus musicaldarabokban játszotta a főhősnő szerepét legendás színészsóriások partnereként. Első musical-főszerepe **My fair Lady** Eliza Doolittleja volt Bánffy György (Higgins professzor) partnereként, 1967-ben. 1967 júliusában a Pécsi Szabadtéri Játékok bemutatóján Higginst alakító Bessenyei Ferenc volt partnere. 1970-ben Anita szerepe következett Bernstein West Side Story-jában. A magyarországi ősbemutató egyszerre három színház is magáénak mondhatta, mivel a pécsin kívül a kaposvári és a Budapesti Operettszínház is műsorára tűzte néhány hetes eltéréssel. A Népszava kritikus szerint „a pécsi előadás – mindenekelőtt az énekesi teljesítményt illetően túlszárnyalta a fővárosi színvonalát. [...]

Vári Éva ahányszor megjelenik a színpadon, bombaként robban a játék. A musical műfaját neki találták föl. Pontosabban a musicalben van leginkább otthon, "1981-ben Velma Kellyként volt látható a Chicago című musicalben, aminek hat évvel korábbi Broadway ősbemutatója nagy sikert aratott.

Vári Évát szakmája egyik legjobbjaként tartják számon és 1984-ben megkapta a Jászai Mari-díjat.

Pécsi származású kortárs hírességek közé tartozik Erős Antónia, Kamarás Iván, Frei Tamás, Papp Lajos, Szabó Dániel, Gera Zoltán, Garami József, Várvi Péter.

1846. októberében a városban vendégeskedett a 19. század roksztára, akinek kesztyűjét darabokra szaggatták a koncerten résztvevő, izgatott hölgyrajongók látogatásának és koncertjének emléke. **Liszt Ferenc** a pécsi püspök vendégszeretetéét élvezte, vi tt írta meg az első magyar férfikari művét a Pécsi Dalárda részére és itt komponálta meg az „Esztergomi mise” címet viselő szerzeményét.

A székesegyház előtti téren található szobra egy erkélyen. Liszt Ferenc alakja jól láthatóan kihajol az erkélyen, és a Székesegyház irányába tekint, a legenda erről, hogy állítólag a zeneszerző olykor a **Székesegyház harangjainak játékából** merített ihletet.!

A Weöres Sándor pécsisége az általa emlegetett időnél korábbi keletű. Édesanyja pécsi lány volt, s ma is áll a Szent István téren nagyapjának, Blaskovich István táblabírónak a háza, ahol kisgyerek korában vendégeskedett, amikor szüleivel ideutaztak a Vas megyei Csöngéről. Ez a tény, a rokoni kapcsolat is belejátszott, hogy a kalandos középiskolai évek után – négy városban, Pápán, Győrben, Szombathelyen, Sopronban végezte el a gimnáziumot – szülei nem Budapestre, hanem a pécsi egyetemre irányították egyetlen gyermeküket. Ekkor már az anyai nagybácsi, Blaskovich Iván, Baranya megye főispánja és családja közelébe. Blaskovich Hanna, a költő unokatestvére a harmincas években a pécsi művészeti élet ismert alakja. Weöres azonban nem náluk, hanem albérlésben lakott. Legalább tizenhárom pécsi albérlési szállást számolhatunk meg a levelein szereplő címek alapján.

A pécsi Erzsébet Tudományegyetemre 1933-ban jogásznak iratkozik be, de hamar átlép a bölcsészkarra. Barátságot köt az ugyancsak bölcsészhallgató Takáts Gyulával, Tatay Sándorral, s mellettük olyan, náluk másfél évtizeddel idősebb, a Nyugatban s más országos fórumokon publikáló szellemmel, mint Várkonyi Nándor irodalom- és művelődéstörténész, könyvtáros, egyetemi magántanár. Őt is bevonva, **Ötöröny címmel már 1933 őszén irodalmi folyóiratot akarnak kiadni. Weöres Babits Mihálytól kér előszót hozzá, aki elküldi az írást, de a lap nem jelenik meg.** A leendő szerkesztőség első, baljós előjelű üléséről Tatay Sándor számol be hangulatos visszaemlékezésében, a Lődörgések kora című kötetében.

Köztudott, hogy Weöres csodagyerek volt. Tizenöt évesen írt, Öregek című verséből Kodály Zoltán kórusművet komponált, s amikor Pécsre jött, rendszeresen közölte már verseit a Nyugat.

eöresnek a városról szóló első verse a Hideg van című első kötetében jelent meg. A címe Pécs, s mindössze négy sor. Így szól: „A hullámos város felett / harangok hang-leve folyt. / De mind fölitta a Hold, / hogy éjszaka lett.” Ezt később olyan nagy versei követték, mint Az éjszaka csodái, A málnomi út, vagy az Álom a régi Pécsről.

Milyen pécsi kulturális fesztiválok vannak?

Tippeld meg, hogy hány néző fér el a színházban! 1150